

**Anna Matelak, Karol Czachajda,
Andrzej Hajduk, Władysław Kubik**

Biuletyn katechetyczny

Collectanea Theologica 61/2, 135-151

1991

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIULETYN KATECHETYCZNY

Zawartość: I. KATECHEZA A PARAFIA ORAZ KATECHEZA A RUCHY RELIGIJNE. — 1. Katecheza a parafia. — 2. Katecheza a ruchy religijne. — II. KONGRES EUROPEJSKIEJ EKIPY KATECHETYCZNEJ — MADRYT 1990. — 1. Cel i temat Kongresu. — 2. Referaty i wymiana doświadczeń. — 3. Zagadnienie przygotowania katechetów. — III. KATECHEZA W HISZPANII PO SOBORZE WATYKANSKIM II. — 1. Nowy etap katechezy na tle nowej sytuacji w Hiszpanii. — 2. Odpowiedź ze strony katechezy na zmieniającą się sytuację. — 3. Plan działania 1978—81 — wychowanie do wspólnoty. — 4. Plan działania 1981—1984 — osiągnięcia i niepokoje. — 5. Plan działania 1984—1987 — istotne problemy. — 6. Plan działania 1987—1990 — ewangelizacja kultury. — 7. Plan pastoralny 1990—1993*.

I. KATECHEZA A PARAFIA ORAZ KATECHEZA A RUCHY RELIGIJNE

W poprzednim numerze Biuletynu Katechetycznego (Coll. Theol. 61 /1991/ f. 1) umieściliśmy obszernie sprawozdanie z przebiegu Międzyuczelnianego Spotkania Studentów katechetyki KUL — ATK, które miało miejsce w dniu 25 kwietnia 1990 roku w Lublinie.

Zapowiedzieliśmy jednocześnie, że referaty wygłoszone podczas Międzyuczelnianego Spotkania przez prelegentów KUL będą publikowane oddzielnie. Niniejszym to czynimy.

1. Katecheza a parafia

Ostatecznym celem katechezy jest doprowadzenie dzieci, młodzieży i dorosłych do spotkania z Chrystusem, do głębokiej z Nim zażyłości (CT 5) oraz do ożywienia wiary i uczynienia jej świadomą i czynną (DB 14).

Zasadniczo, obowiązek katechizowania spoczywa na parafii jako podstawowej jednostce administracyjnej Kościoła. Prawo diecezjalne niektórych diecezji (np. lubelskiej) określa, że parafia ma obowiązek organizować katechezę dla wszystkich szkół mieszczących się w jej obrębie¹. Sugeruje się w ten sposób związek katechezy z parafią na zasadzie powinności parafialnej. Istotne dla nas jest jednak pytanie o to, czy katecheza buduje parafię jako wspólnotę, a katechizowanych mobilizuje do zaangażowania w niej i podejmowania obowiązku współodpowiedzialności.

a. Pożądane związki katechezy z parafią

W świadomości Kościoła posoborowego „wspólnota parafialna, jako zajmująca szczególne miejsce, powinna pozostać krzewicielką i inspiratorką katechezy” (CT, 67). Pierwsze gminy chrześcijańskie spełniały wszystkie funkcje właściwe parafii dzisiejszej (posługa słowa, sprawowanie liturgii, troska duszpasterska). Trudno jednak utożsamiać pierwotną gminę chrześcijańską ze współczesnym modelem parafii².

* Redaktorem biuletynu jest ks. Władysław Kubik SJ, Warszawa—Kraków.

¹ II Synod Diecezji Lubelskiej, Lublin 1988.

² J. M a j k a, *Socjologia parafii*, Lublin 1971, 27.

Rozrastanie się liczbe gmin chrześcijańskich, stopniowa zmiana mentalności w kierunku bardziej prawniczym, sprawiły, że do niedawna niepodzielnie panowało pojmowanie parafii według potrydenckiego *Kodeksu Prawa Kanonicznego* jako „oddzielnej części terytorium diecezji, z własnym kościołem, własną ludnością i własnym kapłanem jako ustanowionym rządcą dla sprawowania duszpasterstwa” (Kan. 211, par. 1 i 3).

Według powyższego określenia parafia jest przede wszystkim jednostką administracji kościelnej³. Tego rodzaju jurydyczne pojmowanie parafii spowodowało, że wierni często jeszcze i współcześnie widzą w parafii tylko punkt usługowy zaspokajający potrzeby religijne w pewnych chwilach życia⁴. Nic więc dziwnego, że również katecheza prowadzona przez parafię w znaczeniu administracyjnym może być traktowana jako jedna z usług dla ludności.

Współcześnie jednak stopniowo zdobywa sobie prawo obywatelstwa pòsoborowe widzenie parafii jako wspólnoty. Ukazała je dość wyraźnie *Adhortacja o katechizacji* Jana Pawła II. Według tego dokumentu „parafia jest w dalszym ciągu miejscem, w którym chrześcijanie, nawet niepraktykujący, są złączeni ścisłymi więzami” (CT 67). Jest społecznością związaną z określonym terenem, zgromadzoną przez słowo i sakramenty, kierowaną przez posługę urzędu ku uwielbieniu Boga i służbie ludziom⁵.

Tworzenie wspólnoty jest więc zasadniczym zadaniem parafii. Tylko bowiem we wspólnocie rozwija się w pełni życie wiary⁶. Wobec tego zadaniem katechezy jest dążenie, aby wierni pojmowali Kościół, nie na sposób jurydyczny i anonimowy, lecz personalny, wspólnotowy i duchowy⁷. Wspólnotowe rozumienie parafii oznacza także, że podmiotem katechizacji jest nie tylko katecheta, ale parafia w całości: z kapłanami, rodzicami, katechetami. Sama zaś katecheza dokonuje się nie tylko przez planowe nauczanie, ale również — jakby bezwiednie — w działaniu i życiu liturgicznym⁸.

Nie można uważać, że parafialność katechezy polega tylko na materialnej i finansowej odpowiedzialności parafii za katechezę. Nie chodzi tylko o zabezpieczenie i wyposażenie sal katechetycznych oraz finansowanie katechetów. Katecheza ma wiązać w liturgiczne życie wspólnoty parafialnej, ma się wyrażać w personalnym i wspólnotowym świadectwie wiary, aby katechizowani byli nie tylko przy Kościele, lecz raczej w Kościele⁹.

Człowiek szuka wspólnoty. Nie chce tylko wiedzieć, że należy do Kościoła Powszechnego, ale czuć się osobiście zaakceptowanym przez bliską mu wspólnotę, w której jest uznawany i właściwie oceniany, nie będąc jedynie anonimową cząstką masy¹⁰. Parafia — podstawowa cząstka Kościoła — złożona z rodzin, małych wspólnot i innych ugrupowań społecznych, przepojona

³ E. Weron, *Świeccy we wspólnocie parafialnej*, „Homo Dei” 45(1976) nr 3, 170.

⁴ S. Wójtowicz, *Odnowa parafii w praktyce*, „Homo Dei” 42(1973) nr 1, 7.

⁵ J. Charytański, *Parafia wspólnotą wiary i życia chrześcijańskiego*, w: *Ewangelizacja*, Wrocław 1980, 212.

⁶ M. Majewski, *Katecheza antropologiczna na tle współczesnych tendencji katechetycznych*, Lublin 1977, 80.

⁷ Tenże, *Problematyka katechezy V Sesji Synodu Biskupów w Rzymie*, „Ateneum Kapłańskie” 71(1978) 417, 42.

⁸ K. Tilmann, *Odnowa katechetyczna a praktyka nauczania religii*, „Collectanea Theologica” 40(1970) 4, 12.

⁹ M. Majewski, *Polska katecheza powojenna w poszukiwaniu swego miejsca*, Lublin 1983, 12 (mps. KUL).

¹⁰ J. Słonimska, *Świadomość przynależności do grup religijnych u młodzieży biorącej udział w katechizacji*, „Katecheta” 19(1975) nr 6, 246.

duchem Chrystusowym ma szansę całkowitego wchłonięcia jednostki z zachowaniem jej autonomii. Współczesna katecheza przez wewnętrzne związywanie się z tak rozumianą parafią może zyskać na skuteczności¹¹.

b. Konfrontacja postulatów z rzeczywistością

Wydaje się, że najbardziej wiarygodny obraz powiązań katechezy z parafią może dać sondaż opinii wśród młodzieży katechizowanej w konkretnej parafii. W związku z tym zostały przeprowadzone badania ankietowane w parafii św. Maksymiliana w Koninie. Jest to parafia dość reprezentatywna dla tego zagadnienia, gdyż na różne sposoby usiłuje przechodzić od jurydycznego stylu parafii do tworzenia wspólnoty parafialnej.

W duszpasterstwie parafialnym funkcjonuje: Ruch Światło-Życie, Odnowa w Duchu świętym, Żywy Różaniec, Bractwo Trzeźwości, Duszpasterstwo Pracownicze, Akcja Charytatywna i Towarzystwo Przyjaciół KUL. Parafialny Ośrodek Kultury Chrześcijańskiej udostępnia książki i filmy, organizuje sztuki teatralne, konferencje i wykłady. Tak rozbudowane duszpasterstwo rzeczywiście odpowiada wielu istotnym potrzebom mieszkańców.

Interesujące więc było porównanie wypowiedzi młodzieży korzystającej wyłącznie z katechezy z wypowiedziami młodzieży korzystającej z katechezy i zaangażowanej w oazie.

Dla przejrzystości porównania badaniu poddano tę samą liczbę katechizowanych i oazowiczów (po 80 osób). Podobnie z racji przejrzystości w badaniu uczestniczyła równa ilość dziewcząt i chłopców (po 40 osób), zarówno wśród katechizowanych jak i oazowiczów.

W niniejszej relacji ze względu na podjęty temat wykorzystano zasadniczo wypowiedzi młodzieży korzystającej wyłącznie z katechezy.

W opinii ankietowanej młodzieży, katecheza w znacznym stopniu spełnia właściwe sobie zadania. Co prawda, dużo odpowiedzi wskazuje na katechezę jako źródło wiedzy religijnej, jednak przeważają opinie, że katecheza służy przede wszystkim kształtowaniu postaw religijnych, osobistej więzi z Bogiem, pomaga w rozwiązywaniu problemów i innym spojrzeniu na drugiego człowieka.

Oto dwie z indywidualnych wypowiedzi:

„Katecheza daje mi to, czego mi nie daje szkoła, daje mi Boga, rady na dalsze życie, uczy jak postępować, jak się modlić, jak uczestniczyć we Mszy świętej” (chł.). „Dzięki katechezie Chrystusa uważam za najlepszego Przyjaciela” (chł.).

Ankietowana młodzież mówi o sobie, że jest mało aktywna. Jej udział w katechezie polega zasadniczo na słuchaniu i notowaniu. Niejednokrotnie wynika to z narzuconego sposobu prowadzenia katechezy. Jest ona często suchym wykładem lub zwykłą pogadanką.

Nie brak krytycznej oceny katechezy. Czasami młodzież mówi wręcz o rozczarowaniu katechezą. Jest ono wynikiem sposobu prowadzenia katechezy. Drugą przyczynę stanowi postawa katechety. Mówi się o braku kontaktu między katechetą a katechizowanymi. Młodzież czasem czuje lęk przed katechetą. Dla niektórych katecheza nie jest katechezą, bo nie odczuwa się w niej obecności Boga, nie jest prowadzona na tematy religijne. Niektórzy uczniowie piszą:

„Przykrym jest to, że katecheta z różnych przyczyn (błahych) skracał katechezę, ograniczając się jedynie do podania kilku punktów do zeszytu” (dz). „Zawiodłam się pewną monotonością prowadzenia katechezy” (dz): „Było zbyt mało modlitwy, zbyt dużo niepotrzebnych żartów” (dz).

Jak wynika z ankiet, młodzież ucześniejsza na katechezę dość systematycz-

¹¹ P. Przybylski, *Wpływ grupy rówieśniczej na wychowanie religijne młodego człowieka*, „Katecheta” 17(1973) nr 2, 62.

nie. Skoro katecheza jest dobrowolna — już sama frekwencja świadczy o tym, że młodzież akceptuje taką katechezę, w jakiej uczestniczy. Nie oznacza to jednak jej aprobaty pod każdym względem. Ankietowani mają pewne osobiste wyobrażenie o idealnej katechezie, sugerują też konkretne zmiany co do treści katechezy jak i sposobu jej przekazywania.

W idealnej katechezie najważniejsze — zdaniem młodzieży — jest poznanie Boga przez pogłębianie wiary. Stąd też wiara jest podstawowym zagadnieniem idealnej katechezy. Niemal równie ważne zagadnienie stanowią problemy młodzieżowe. Ankietowani chcą, aby katecheza była mocno związana z tym, czym żyją na co dzień. Młodzież broni się przed formalizmem. Jej zdaniem klimat idealnej katechezy tworzą przede wszystkim: zaufanie, przyjaźń, wspólnotowość i spontaniczność. Z tego samego powodu daje pierwszeństwo dyskusji przed wykładem; pragnie też urozmaicenia metod przez pracę w grupach, filmy, piosenki religijne. Tak wypowiada się na ten temat:

„Należałoby zainteresować się problemami młodzieży, a nie bezwzględnie realizować program jak w szkole” (chł.). „Chciałbym, abyśmy na katechezie mogli czuć się jak w gronie przyjaciół, a katecheta powinien być jednym z nas”(dz). „Koniecznie trzeba zniszczyć mur powstały między nami a księdzem” (dz). „Należy próbować dyskutować (mimo ciągłych oporów) z grupą, co likwidowałoby do pewnego stopnia tzw. szkolną atmosferę, a pozwalałoby bardziej zbliżyć się wszystkim do siebie” (dz.).

Młodzież określa swój stosunek do katechezy ustalając jej miejsce spośród innych wartości według uznawanej przez siebie hierarchii. Najwyższą wartość dla katechizowanych stanowi życie rodzinne, tylko nieco niżej na drugim miejscu stawiają katechizowani Mszę świętą. Trzecie miejsce zajmuje katecheza, czwarte natomiast spotkania koleżeńskie. Ruchowi religijnemu przyznają oni piąte miejsce, a dopiero szóste miejsce organizacji szkolnej.

W *Liście do młodych* Jan Paweł II nazywa młodzież młodością Kościoła, a zarazem młodością parafii, młodością społeczeństwa i nadzieją jutra. Jest ona jutrem parafii¹². A jak widzą tę sprawę sami młodzi? Postawiono im pytanie: Jaki jest Twój stosunek do parafii? a. Czy kontaktujesz się, gdy wymaga tego załatwienie sprawy? b. Czy włączasz się aktywnie w życie parafialne? c. Na czym polega Twój udział w życiu parafialnym?

Większość ankietowanych określa swój stosunek do parafii jako urzędowy, tzn. kontaktują się tylko wtedy, gdy wymaga tego załatwienie sprawy. Takiego zdania są wszystkie ankietowane dziewczęta (100,0%) oraz 85,0% chłopców. Tylko 15,0% chłopców prezentuje zaangażowany stosunek do parafii. A na czym polega udział młodych w życiu parafialnym? Najczęstszą formą jest uczestnictwo we Mszy świętej. Tak uważa 27,6% dziewcząt i 32,6% chłopców. Drugie miejsce zajmuje katecheza. Na tej pozycji ją lokuje 24,1% dziewcząt i 23,9% chłopców. O pomocy dla parafii mówi tylko 1 chłopiec (2,2%). 8,7% wspomina spotkania okazjonalne (np. sztuki teatralne, filmy religijne, wykłady o tematyce religijnej). W życiu parafialnym, wg. ankiety nie bierze czynnego udziału 48,3% katechizowanych dziewcząt oraz 32,6% katechizowanych chłopców.

Katecheza w opinii młodych jest ważna. Respondenci widzą jej znaczenie, akceptują ją i w niej uczestniczą. Dzięki niej odnajdują Boga. Jednocześnie ci sami młodzi, nie odnajdują swojego miejsca w parafii, czują się w niej obco i tym samym nie biorą za nią współodpowiedzialności. Niestety, jeszcze zbyt często utrzymują z parafią bardziej kontakty administracyjne niż osobowo-wspólnotowe. Stąd różne formy życia młodzieży mogą i powinny odnowić, zdynamizować i ukierunkować katechezę¹³.

¹² Jan Paweł II, *Do młodych całego świata*, nr 1.

¹³ M. Majewski, *Jaka katecheza młodzieży?* „Seminare”, Kraków-Ląd 1986, 151.

O ile w przypadku młodzieży wyłącznie katechizowanej katecheza i parafia niejako się rozmiągają, o tyle katechizowani oazowicze czują się w parafii bardziej u siebie. W znakomitej większości określają swój stosunek jako zaangażowany (dziewczęta 90,0%, chłopcy 77,5%). Najczęstszą formą zaangażowania jest Msza święta, nabożeństwa (wśród nich nabożeństwa liturgiczne, paraliturgiczne i spotkania modlitewne), dalej pielgrzymki i katecheza. Poza tym oazowicze angażują się do prac nie wprost religijnych (np. przy budowie, prowadzeniu biblioteki, sklepiku parafialnym, w pracach dekoracyjnych).

Ze względu na kilkunastoletnią działalność grup oazowych w omawianej parafii, oaza — obok katechezy — stanowi istotny czynnik wychowawczy, znacznie wzmacnia katechezę i lepiej wprowadza w życie parafialne.

Wydaje się, że katecheza, niezależnie od tego czy prowadzona w szkole, czy w punkcie katechetycznym, będzie zawsze oderwana od życia parafii, jeżeli nie będzie uzupełniana rozmaitymi, mniej formalnymi środkami zaangażowania.

Anna Matelak, Lublin

2. Katecheza a ruchy religijne

W Kościele polskim katecheza systematyczna i ruchy religijne stanowią dwie istniejące obok siebie autonomiczne rzeczywistości. Należy przyjrzeć się im, by zauważyć podobieństwa, ale i różnice, a jednocześnie, podnosząc wyjątkowy charakter katechezy i oryginalność poszczególnych ruchów, wskazać na ich wartość dla Kościoła.

a. Katecheza systematyczna

Zgodnie z wypowiedzią Jana Pawła II: „Katecheza dąży więc do tego, aby pogłębiać rozumienie Tajemnicy Chrystusa w świetle Słowa, aż cały człowiek będzie nasycony Jego światłem. Przemieniony przez działanie łaski w nowe stworzenie, chrześcijanin zaczyna naśladować Chrystusa i z dnia na dzień uczy się w Kościele coraz lepiej myśleć jak On, oceniać jak On, postępować zgodnie z Jego przykazaniami i ufać, tak jak On nas do tego wzywa”¹.

Z powyższego tekstu wynika, że katecheza powinna funkcjonować w podstawowych swych wymiarach, które określają i warunkują powołanie i życie chrześcijańskie we wspólnocie Kościoła. Można wyróżnić jakby kilka wymiarów katechezy współczesnej²:

Biblijny — katechizowany dzięki katechezie biblijnej dostrzega, że główne idee teologii biblijnej: Lud Boży i jego misja kapłańska, przebywanie Boga ze swoim Ludem, Przymierze, pośrednictwo, wyrażają rzeczywistość jego życia, miejsce i zadania w Kościele.

Eklezjalny — katecheza wprowadza w życie Kościoła, w życie wspólnoty Ludu Bożego kierowanego przez Ducha Świętego, kształtuje odpowiedzialność za Kościół.

Liturgiczny — w liturgii uobecnia się żywy i działający Chrystus, a katecheza się z Nim nierozłącznie wiąże. Liturgia jest niewyczerpanym i niezastąpionym źródłem dla katechezy. Ze względu zaś na to, że w liturgii najpełniej uobecnia się zbawienie, jest ona celem katechezy.

Moralny — punktem wyjścia są tu problemy ludzkie, aktualne w życiu jednostki i grupy. Katecheza powinna ukazywać zakłócenie zaplanowanego przez Boga porządku przez grzech, jak również naprawę dokonaną przez Chrystusa oraz wprowadzać zasady moralności opartej na wierze.

¹ Jan Paweł II, Adhortacja Apostolska „*Catechesi tradendae*”, nr 20.

² Majewski M., *Propozycja katechezy integralnej*, Łódź 1978, s. 59—76.

Ekumeniczny — problem dążenia do jedności rozpoczyna się w katechezie od wytworzenia atmosfery wewnętrznej jedności, ukazania istoty i potrzeby jedności. Następnie jej zadaniem jest podjęcie i dynamizowanie dialogu oraz współpracy z innymi wyznaniem.

Kulturowy — kultura jest tworem człowieka, ukazywaniem się jego duchowego wnętrza świadomie organizującego materię. Idealną byłaby katecheza kształtowana przez Objawienie Boże i kulturę człowieka. Objawienie to wejście Boga w świat i ujawnienie się Jego woli wobec świata. Kultura to wyraz zaangażowania się człowieka, jego ducha w świecie.

Eschatologiczny — ukazywanie chrześcijańskiej nadziei, mającej swe źródło w Tajemnicy Paschalnej Chrystusa. Przez Zmartwychwstanie bowiem nie tylko życie obecne przechodzi w przyszłe, ale i odwrotnie, życie przyszłe jest udziałem obecnego.

Ujmując całościowo istotę katechezy „Wiernej Bogu i człowiekowi” i realizując ją, zauważamy jak wymienione jej wymiary są ze sobą powiązane, i jak dopełniają się wzajemnie.

W katechezie polskiej dają się zauważyć dodatkowo jeszcze pewne charakterystyczne jej cechy³, np.: zwrócenie uwagi na kontakt osobowy i tworzenie atmosfery dialogu; napięcie między elementem emocjonalnym i elementem racjonalnym; maryjność eksponująca dwa wątki: uznanie królewskiej władzy Maryi nad narodem oraz oddanie się do dyspozycji Bogarodzicy; nawiązanie do religijności ludowej, w której dominuje uczuciowy związek z wiarą. Wyrazem tego jest uczuciowe przywiązanie do praktyk religijnych, intensywne poczucie przynależności do Kościoła, zakorzenienie w tradycji wspólnoty religijno-narodowej. Katecheza w Polsce spełniała także funkcję krytyczną wobec powojennej rzeczywistości społeczno-politycznej.

Wymienione w tym paragrafie wartości katechezy posłużą do porównań, konfrontacji z założeniami i działaniami ruchów religijnych, które są obecne w Kościele polskim.

b. Ruchy religijne

Kard. Ratzinger zapytany o pozytywne działanie na tle kryzysu Kościoła, stwierdził: „To, co budzi nadzieje Kościoła Powszechnego, to powstanie nowych ruchów, przez nikogo nie projektowanych, spontanicznych, będących wyrazem żywotności samej wiary. Manifestuje się w nich, choć jeszcze w sposób przyciszony, coś w rodzaju Zielonych Świąt w Kościele. (...) Wyłania się z nich nowe pokolenie Kościoła, na które patrzę z wielką nadzieją. To cud, że Duch Święty okazał się jeszcze raz silniejszy od wszelkich naszych programów. W tym sensie odnowa, choć jeszcze przyciszona, zaczyna się realizować”⁴.

Ruchy religijne nie są zjawiskiem nowym, ale przedłużeniem ruchów stale rozwijających się w Kościele. Historia Kościoła ma na to wiele świadectw. Inspiracją, fundamentem i wzorem tak dla ruchów dawnych, jak i obecnie się tworzących i rozwijających jest najczystej katechumenat i życie wspólnotowe pierwotnego Kościoła. Przedstawiciele powstających ruchów mają głęboką świadomość, że u początku, w ich rozwoju i trwaniu, obecny jest Duch Święty, który jest najwyższą mądrością i sprawcą dynamiki Kościoła.

Do wspólnych wartości wszystkich ruchów należy zaliczyć: rozważanie Słowa Bożego, uczestnictwo i przeżywanie Eucharystii oraz wspólnotowe życie i posługę apostołską⁵.

³ Łuczak H., *Katecheza młodzieży w Polsce*, Kraków 1988, s. 112—125.

⁴ Ratzinger J., *Raport o stanie wiary*, Warszawa 1986, s. 36—37.

⁵ M. Majewski, *Katecheza permanentna*, Kraków 1989, 47.

Zródłem odnowy dla wielu ruchów stał się Sobór Watykański II przez podnoszenie i dowartościowanie miejsca i roli świeckich chrześcijan w Kościele i świecie. Ta soborowa orientacja powraca nieustannie w dokumentach Stolicy Apostolskiej i na Synodach Biskupów. Wyzwała zarazem coraz większe zaangażowanie eklesjalne katolików świeckich. Jak pisze ks. M. Majewski: „Zwłaszcza współcześnie członkami ruchów religijnych są ludzie świeccy, którzy świadomi swoich praw i obowiązków wynikających z sakramentu chrztu i bierzmowania, jednoczą się wspólnie dla dojrzewania Kościoła i ewangelizacji zlaicyzowanego świata. (...) Wszyscy tworzący ruch są jednocześnie katechizowanymi i katechetami, w pośrodku których znajduje się Chrystus. Będąc przez Niego pouczeni czują się wezwanymi do ustawicznego nawracania, umacniania wspólnoty i dawania świadectwa. Katecheza ruchów religijnych jest mocno zakotwiczona w Słowie Bożym i liturgii Kościoła. Słowo Boże jest w ruchach rozumiane jako Słowo życia domagające się zdecydowanej i konsekwentnej odpowiedzi ze strony człowieka. Zarówno w kontakcie z Biblią jak i podczas uczestnictwa w Eucharystii katechizowany staje jako partner zbawczego dialogu”⁶. W Słowie Bożym poznaje wolę Bożą, a w liturgii spotyka się z Chrystusem, który powołuje go i wzywa do naśladowania.

Trudno jest dokładnie wyliczyć i przedstawić w tym krótkim opracowaniu wszystkie ruchy religijne, które działają w Kościele polskim, niemniej jednak należy wyakcentować choć niektóre z nich oraz ukazać wartości, na których się koncentrują i które pielęgnują. Wówczas będzie można bardziej przejrzysto ukazać, jak mają się te wartości poszczególnych ruchów do modelu katechezy posoborowej i posoborowych postulatów duszpasterskich Kościoła. Z konieczności wymienię tylko niektóre ruchy i wskażę tylko pewne cechy charakterystyczne wybranych ruchów⁷.

1. Rodzina rodzin. Dzieło św. Kard. Wyszyńskiego. Służy odrodzeniu i uświęcaniu rodziny polskiej. Specyfiką pracy ruchu jest otaczanie pomocą duchową i materialną rodzin wielodzietnych. Cechy duchowości „Rodziny rodzin” to eklesjalność, maryjność, polskość, rodzinność.

2. Domowy Kościół. Cechą tego ruchu jest formacja w „Kręgach rodzin”. Spotkania oparte są o studium Pisma św. i dialog małżeński. Stanowią część permanentnej formacji ruchu Światło-Zycie.

3. Pomocnicy Matki Kościoła. Ruch ten wyrasta z poczucia odpowiedzialności za wspólnotę Kościoła. W swej maryjności nawiązuje do idei niewolnictwa maryjnego — do Milenijnego Aktu Oddania Polski Matce Kościoła w Jej macierzyńską niewolę miłości za wolność Kościoła w świecie i Ojczyźnie.

4. Sodalicja mariańska. Ruch ten powstał w XVI wieku. Sodalicja to związek ludzi, którzy z miłości do Matki Bożej i z Jej szczególną pomocą dążą do osiągnięcia wybitnych cnót chrześcijańskich i pogłębienia wiedzy religijnej. Celem Sodalicji jest wychowywanie ludzi w pełni i konsekwentnie wierzących dających życiem swym na każdy dzień świadectwo Chrystusowi. Sodalicja otrzymała niedawno nowe ukierunkowanie i nazwę: „Wspólnoty Życia Chrześcijańskiego”.

5. Wspólnota Miłosierdzia Bożego. Ruch ten jest owocem objawień Chrystusa Miłosiernego siostrze Faustynie Kowalskiej. Wyróżnia go indywidualne i wspólnotowe rozważanie i przeżywanie tajemnic Bożego Miłosierdzia, aktywna praca i czynna miłość bliźniego, dzieła modlitwne i charytatywne.

6. Gaudium vitae z kolei to ruch obrony życia poczętego. Jego zadaniem jest poradnictwo w dziedzinie powstawania i rozwoju człowieka poczętego oraz czynna pomoc kobietom potrzebującym.

⁶ *Tamże*, 48—49.

⁷ Por. „Królowa Apostołów”, Kalendarz 1986, Poznań 1986.

7. Wiara i światło. Ruch ten to wspólnoty życia osób pełnosprawnych z osobami niepełnosprawnymi i upośledzonymi, bądź inne wspólnoty świadczące formy pomocy ludziom chorym.

8. Maitri. Inspiracją powstania ruchu była praca Matki Teresy z Kalkuty. Członkowie ruchu organizują pomoc przez zbiórkę i wysyłkę rzeczy i artykułów potrzebnych w pracy Matki Teresy. Maitri jest ruchem międzywyznaniowym.

9. Comunioni e Liberazione. Ruch został zapoczątkowany we Włoszech wśród młodzieży akademickiej. W aktywności ruchu można zaobserwować łączenie formacji duchowej z różnorodnymi formami aktywności społecznej, a nawet politycznej.

10. Charyzmatyczny Ruch Odnowy w Duchu Świętym. Charakterystyczną cechą tego ruchu stała się modlitwa uwielbienia i radosnego dziękczynienia. Obecność Ducha Świętego w szczególny sposób manifestuje się w grupach modlitewnych, które chcą być wspólnotami żywej wiary i miłości, wewnątrz Kościoła. Najistotniejszym, trwałym skutkiem życia w Duchu Świętym jest pogłębianie wiary, przybliżenie Jezusa i osobiste doświadczenie mocy Jego miłości.

11. Wspólnoty neokatechumenalne. Droga neokatechumenatu, to czas, w którym prowadzi się ludzi do ponownego odkrycia swojej wiary. Jest to droga głębokiego nawrócenia po chrzcie. Wejście na drogę neokatechumenatu jest jednym ze sposobów uaktualnienia łaski chrztu, doprowadzenie członków do świadomej wiary i zaangażowanego włączenia się we wspólnotę Kościoła.

12. Mówiąc o ruchach w naszych parafialnych warunkach i w odniesieniu do katechezy systematycznej, na szczególne potraktowanie zasługuje Ruch „Światło-Życie” (oazy). Gdy przyjrzymy się założeniom formacyjnym, treściom programowym i działaniom Ruchu, zauważymy jak bardzo odpowiadają one postulatowi wszechstronnej odnowy soborowej Kościoła i jak zbieżne są z tendencjami w katechezie „Wiernej Bogu i człowiekowi”.

Kard. Wojtyła stwierdził na temat Ruchu „Światło-Życie”: „Z biegiem lat, w miarę rozwoju Kościoła, w świadomości Kościoła, w orientacji pastoralnej Kościoła, muszą przyjść formy nowe i myślę, że właśnie ta forma, którą reprezentują oazy, jest taką nową formą. Przede wszystkim założenia doktrynalne, teologiczne są bardzo ściśle związane z Soborem Watykańskim II. To jest przetłumaczona na język pewnego ruchu, pewnego działania, eklezjologia *Vaticanicum II* w różnych swoich elementach i myślę elementach centralnych: osoba, wspólnota Ludu Bożego, wspólnota apostołska w znaczeniu najbardziej podstawowym tego słowa”⁸.

Nawiązując do tych słów trzeba powiedzieć, że całą swoją orientację eklezjalną i program zawdzięcza Ruch swemu założycielowi śp. Ks. Franciszkowi Blachnickiemu.

Przypominając sobie wyliczone wcześniej wartości katechezy, spróbujmy przystawić je do założeń Ruchu Światło-Życie, by uchwycić elementy wspólne i różnice.

Oaza jest systemem wychowawczym opartym na Piśmie św., liturgii i skoncentrowanym wokół haseł: Światło-Życie, Nowy Człowiek, Nowa Wspólnota i Nowa Kultura⁹. Ruch formuje swoich członków na trzech etapach: ewangelizacja, katechumenat, diakonia¹⁰. Tak więc z natury swojej „Światło-Życie” jest ruchem ewangelizacyjnym, katechumenalnym i nastawionym na służbę braciom w Kościele. Podstawowe treści formacyjne, które mają być poznane, doświadczane i wciąż na nowo głębiej przeżywane, zawarte są w ewangelicznym programie „10 kroków ku dojrzałości chrześcijańskiej”. Są

⁸ E. Blachnicki, *Charyzmat Światło-Życie*, 67.

⁹ *Ruch Światło-Życie, Dokumentacja 1977*, Arch. KDSDL, 45.

¹⁰ F. Blachnicki, *Podręcznik dla animatorów i moderatorów*, Arch. KDSDL, 2.

nimi: 1. Jezus Chrystus, 2. Niepokalana, 3. Duch Święty, 4. Kościół, 5. Słowo Boże, 6. Modlitwa, 7. Liturgia, 8. Świadectwo, 9. Nowa Kultura, 10. Agape¹¹. Przyjęcie tego programu domaga się od członka Ruchu „prawdziwego nawrócenia, a dalej służby Chrystusowi w braciach”.

Jako ruch liturgiczny, wyrosły z liturgii i w niej mający swoje miejsce wzrostu i działania, w sposób szczególny bierze odpowiedzialność za posługę liturgiczną i życie liturgiczne w parafii.

c) katecheza a ruchy religijne

Z kolei, przyglądając się tym dwu rzeczywistościom w Kościele Polskim, spróbujmy wskazać na elementy wspólne obecne w katechezie systematycznej i w ruchach religijnych, ewentualnie wykazać różnice.

1. Elementy wspólne¹²

Zasadniczym celem katechezy jest nieustanne pogłębianie wiary już zrodzonej w sercu człowieka oraz ukształtowanie prawdziwego ucznia Chrystusa przez uporządkowane poznanie Jego nauki, a także stałe jej rozbudzanie¹³. Ruchy także prowadzą do poznania Chrystusa, przyjęcia Go i do odnowy życia we wspólnocie.

Zarówno w katechezie jak i w ruchach uczestniczą: dzieci, młodzież i dorośli.

W katechezie chodzi o stopniowe i systematyczne wprowadzanie katechizowanego w poznanie Chrystusa i w życie wiary. Dotyczy to: treści, procesu formacyjnego i regularnych spotkań. W ruchach również systematyczność ma wielkie znaczenie, przede wszystkim w procesie formacyjnym.

Katecheza zawiera wiele elementów katechumenatu podobnie jak ruchy. Dla niektórych katechumenat stał się natchnieniem i podstawowym programem formacyjnym.

Katecheza i ruchy wszczepiane są w życie parafii i na swój sposób pośredniczą w dialogu między Bogiem i ludźmi.

2. Różnice

Katecheza jest obowiązkowa, stanowi jakby instytucję Kościoła. Udział w katechezie należy do podstawowych obowiązków chrześcijańskich dzieci i młodzieży. Ruchy cechuje natomiast spontaniczność. Udział w nich wpływa z pragnienia i potrzeby. Jest to uczestnictwo z wyboru.

W katechezie integralnej występuje całościowe podejście do Objawienia i sytuacji człowieka w świecie. Ruchy bardziej selektywnie podejmują treści teologiczne. Jest to związane z rozwojem konkretnego charyzmatu, który jest nieustannie pogłębiany.

Katecheza adresowana jest do szerokiego gremium. Obejmuje swym działaniem dzieci i młodzież szkolną. W ruchach angażują się osoby z wyboru, podejmując konkretne wartości i działania religijne, które chcą realizować w swoim życiu chrześcijańskim.

W katechezie dominują metody dydaktyczne, szczególnie metoda wykładu treści, choć stosowane są również metody biblijne i liturgiczne. W ruchach na pierwszym miejscu stosuje się metody biblijne oraz liturgiczne łączone z przeżywaniem Eucharystii.

W przeciwieństwie do krajów zachodnich, w środowisku polskim wciąż duże znaczenie posiada katecheza systematyczna obejmująca swym zasięgiem dzieci szkół podstawowych i młodzież szkół średnich. Z tej racji podejmuje się wysiłki, by nie tylko podtrzymać katechezę systematyczną, lecz nieustannie ją odnawiać, doskonalić i rozwijać. Mimo dominującego znaczenia katechezy

¹¹ Por. „Królowa Apostołów”, dz. cyt. 45—46.

¹² T. Biały, *Katecheza systematyczna a ruchy religijne w Polsce*, Lublin 1988 (mps KUL).

¹³ Adhortacja Apostolska *Catechesi tradendae*, nr 19.

nie jest ona jedynym miejscem wychowania i dojrzewania w wierze. W duszpasterstwie bowiem coraz częściej idzie ona w parze z różnymi ruchami religijnymi, które mają coraz większy zasięg. I z całym przekonaniem można powtórzyć za ks. M. Majewskim, że:

„We współczesnej odnowie katechetycznej zmierzającej do wypracowania katechezy odpowiadającej bardziej duchowi Kościoła i otwartej na inną niż dotychczas sytuację społeczno-kulturową, z wydatną pomocą przyszły ruchy religijne. Katecheza zaczerpnęła i przeniosła na swój grunt wiele sprawdzonych w ruchach istotnych wartości. Ponadto ruchy prowadząc ewangelizację dopełniają katechezę systematyczną, co w sumie wzbogaca proces katechetyczny i daje dojrzsalsze rezultaty rozwoju wiary”¹⁴.

Karol Czachajda, Lublin

II. KONGRES EUROPEJSKIEJ EKIPY KATECHETYCZNEJ — MADRYT 1990

Odbywający się co dwa lata Kongres Europejskiej Ekipy Katechetycznej, tym razem miał miejsce w Madrycie, w dniach od 4 do 9 czerwca 1990 roku. Uczestniczyli w nim przedstawiciele 18 państw europejskich, odpowiedzialni w swoim kraju za kształcenie nauczycieli religii — katechetów. Polskę reprezentował ks. prof. dr hab. Jan Charytański SJ, ks. doc. dr hab. Władysław Kubik SJ i ks. mgr lic. Andrzej Hajduk SJ.

1. Cel i temat kongresu

Główny temat kongresu dotyczył zagadnienia katechezy i liturgii, wzajemnej relacji tych dwu funkcji Kościoła. Zajmowano się nim w dwu głównych referatach, w sprawozdaniach prezentowanych przez przedstawicieli poszczególnych krajów, a przede wszystkim podczas pracy w pięciu zespołach roboczych.

Celem tegorocznego Kongresu Europejskiej Ekipy Katechetycznej — podobnie jak i poprzednich Kongresów — było nie tyle teoretyczne zgłębianie wyznaczonego zagadnienia, ile wzajemna wymiana myśli, a przede wszystkim doświadczeń poczynionych w poszczególnych krajach w zakresie wybranego tematu.

Wymiana doświadczeń w zakresie teorii i praktyki ma miejsce nie tylko podczas oficjalnych spotkań roboczych, ale także w przerwach, podczas posilków i wieczornych spacerów. Ona właśnie najbardziej zbliża uczestników do siebie i umożliwia krytyczną refleksję i ocenę pracy podejmowanej we własnym kraju.

2. Referaty i prezentacja doświadczeń

Dwa główne referaty na temat katechezy i liturgii głosili prof. dr Ralph Sauer z Republiki Federalnej Niemiec oraz prof. dr Andre Fossion SJ z Belgii.

Obaj prelegenci mówili o liturgii jako miejscu uczenia się wiary oraz o mystagogicznym i ewangelizacyjnym wymiarze liturgii.

Zwrócili uwagę na rolę katechezy w odniesieniu do liturgii. Wprowadzanie do liturgii uznali za podstawowe zadanie katechezy. Liturgia powinna stanowić temat wielu katechez. Z drugiej strony katecheza powinna wprowadzać katechizowanych w symbolikę liturgiczną na kanwie symboliki bi-

¹⁴ M. Majewski, *Katecheza permanentna*, dz. cyt., 50.

blijnej, aby mogli lepiej poznać istniejący związek pomiędzy poszczególnymi elementami treści liturgii i lepiej je rozumieć.

Liturgia, dzięki katechezie, powinna inspirować całe życie wiary i pobudzać do chrześcijańskiego czynu, a także przyczyniać się do budowania i dojrzewania wspólnoty wiary. Inaczej mówiąc, liturgia powinna stwarzać okazję do zaistnienia ścisłej więzi pomiędzy celebracją liturgiczną, katechezą i braterskim spotkaniem we wspólnotcie. Niejednokrotnie struktura katechezy może naśladować strukturę celebracji liturgicznej, zważywszy na specyfikę dynamiki wyzwalającej się podczas wspomnianej celebracji i modlitwy.

Oto tylko niektóre tezy wygłoszonych referatów.

Duże zainteresowanie, zapytania i dyskusje wywoływały sprawozdania prezentowane przez przedstawicieli poszczególnych krajów na temat prowadzonej w nich katechezy liturgicznej. Tym razem najpierw oddano głos przedstawicielom z Polski (ks. J. Charytański SJ i ks. W. Kubik SJ). Interesujące relacje podała zebrany reprezentantka Norwegii (Mette Andressen). Obszernie zaprezentował doświadczenia holenderskie salezjanin Wim Saris, osiągnięcia francuskie Christian Ponson z Lyonu. Najwięcej jednak czasu i uwagi poświęcono katechezie hiszpańskiej. Kongresy odbywają się każdorazowo w innym kraju. Ich uczestnicy chcą właśnie dogłębniej poznać działalność katechetyczną danego kraju. Stąd też w niniejszym Biuletynie więcej miejsca poświęcimy katechezie hiszpańskiej.

3. Zagadnienie przygotowania katechetów

W krótkim sprawozdaniu nie da się podać wszystkich treści, jakie doszły do głosu podczas Kongresu, zwłaszcza podczas pracy w różnych zespołach. Warto jednak jeszcze dorzucić słów kilka na temat roli katechety, który ma wprowadzać katechizowanych w liturgię, zwłaszcza że to właśnie zagadnienie często powracało podczas pracy Kongresu.

Nie wolno zapominać — stwierdzili uczestnicy Kongresu — o znaczeniu tych, którzy w parafii i w szkole pełnią główną rolę. Ich kształcenie nie może się ograniczać do przygotowania li tylko funkcjonariuszy. Katecheta winien być wrażliwy na znaki i symbole. Jest rzeczą ważną, by pojął, że słowo pośredniczy między tajemnicą a rzeczywistością, ale nie jest doskonałe. Trzeba go nauczyć uniwersalnych sposobów przekazu Objawienia.

Kandydaci na katechetów to dzieci świata zsekularyzowanego. Trzeba im pomóc, by stawali się dojrzałymi w wierze. Najpierw jednak należy nauczyć ich być ludźmi, a potem ludźmi wierzącymi. Nie można bowiem zakładać, że ci, którzy przychodzą do nas na szkolenie katechetyczne są już dojrzałymi w wierze.

Nie można przekazywać wiary tylko na zasadzie poznania. Trzeba wyzwolić u uczniów cały proces szukania, wypowiedzania się. Katecheza musi zdobywać umiejętność dostrzegania innych, respektowania ich, poszanowania. Nie wolno naiwnych wypowiedzi uczniów od razu odrzucać. Np.: prof. Oser pytał kiedyś dzieci: Dlaczego Jezus przyszedł do Zacheusza? A dziecko odpowiedziało, że chciał zobaczyć jego firanki. Prof. Oser nie wytykał naiwności odpowiedzi, ale pytał dalej: Dlaczego Jezus chciał widzieć jego firanki? Dziecko dodało: bo go lubił. Tym samym odpowiedź przestała być naiwna, wskazywała na istotę zagadnienia.

Katecheta musi więc traktować ludzi nie jako przedmioty, ale jako podmioty. To znaczy ma im pomagać, by w nich coś się rozpoczynało, by powstawała w nich umiejętność refleksji. Katecheta ma służyć wyzwalaniu procesu aktywnego zgłębiania tajemnic wiary, nie może ograniczyć się do samego pouczania.

Kształcenie katechetów ma im pomagać, by potrafili samodzielnie wypełniać swoje zadanie i umieli nauczyć innych samodzielności. Ludzie bo-

wiem mogą się zmienić, jeśli pójdą własną drogą, jeśli sami będą działać. Niestety katecheci często blokują te procesy.

Co więc powinni zrobić? Po prostu mają być wśród katechizowanych, dopuszczać do głosu ich pytania, uczyć samodzielnego szukania odpowiedzi, powinni pomagać rozpoznać drogę, na której trzeba zacząć żyć z innymi, nie można bowiem żyć wiarą bez wspólnoty. Pomoc przyniosą sakramenty. Udział w nich ma w konsekwencji uzdolnić do dawania świadectwa.

ks. Władysław Kubik SJ, Warszawa—Kraków

III. KATECHEZA W HISPANII PO SOBORZE WATYKAŃSKIM II

Po zakończeniu Soboru Watykańskiego II w kwietniu 1966 Komisja Episkopatu Hiszpańskiego do spraw Nauczania i Katechezy zorganizowała w Madrycie Krajowe dni Studiów Katechetycznych. Celem tego spotkania była refleksja nad możliwością pogłębienia działalności katechetycznej. Chodziło o zakorzenienie jej w głównych treściach orędzia zbawienia. Godnym podkreślenia jest fakt, że w studium tym wzięło udział 1200 osób odpowiedzialnych za katechezę, reprezentujących wszystkie diecezje Hiszpanii. Ówczesny dyrektor Krajowego Sekretariatu Katechetycznego José Manuel Estepa Llaurens nakreślił główne linie ruchu katechetycznego w Hiszpanii. A oto proponowane przez niego działania:

a) przeprowadzenie rozeznania; stanu katechezy i nauczania religii w Hiszpanii; b) rozpowszechnienie podstawowych zasad odpowiedniego duszpasterstwa katechetycznego w naszych czasach; c) pobudzanie formacji osób odpowiedzialnych za katechezę tak na poziomie diecezjalnym jak i krajowym, ale także na poziomie lokalnym; d) wypracowanie nowych narzędzi pracy odpowiedzialnych i zgodnych z nowym nurtem myślenia katechetycznego; e) organizowanie i instytucjonalizowanie działalności katechetycznej; f) integracja katechezy z duszpasterstwem ogólnym Kościoła; g) pobudzanie do rozwoju ruchu katechetycznego.

1. Nowy etap katechezy na tle nowej sytuacji w Hiszpanii

Zwołanie oraz przeprowadzenie Synodu biskupów w r. 1977 na temat katechizacji dla całego Kościoła, a także dla Kościoła w Hiszpanii, stworzyło podstawę do nowej refleksji na temat katechezy w świetle kryteriów eklesjalnych. Jednocześnie w Hiszpanii rozpoczyna się w tym czasie proces przemian społeczno-kulturowych, które domagały się odnowy katechezy oraz wychowania do wiary. Kościół stanął więc przed potrzebą odnowienia katechezy, uczynienia jej zdolną do podjęcia dialogu ze społeczeństwem oraz udzielania odpowiedzi na wysuwane przez katechizowanych problemy. Poważnym zagadnieniem dla katechezy okazał się ogromny wpływ społeczności miejskiej na społeczeństwo, które w przeważającej mierze było dotąd społeczeństwem wiejskim. Relacje międzyosobowe zostały teraz zastąpione relacjami funkcjonalnymi. Nawet małe wioski nie były w stanie uchronić się przed konsekwencjami kultury miejskiej powodującej przeżywanie przez człowieka takich stanów jak zagubienie, samotność, anonimowość. Wielkim przemianom uległa także rodzina, w której coraz trudniej dochodziły do głosu normalne relacje rodzinne. Wszystko to przyczyniało się do wzrostu ignorancji i obojętności religijnej, a także niewiary, stanowiąc jednocześnie trudne zadanie dla katechezy.

2. Odpowiedź ze strony katechezy na zmieniającą się sytuację

W odpowiedzi na zmieniającą się sytuację społeczno-kulturową społeczeństwa hiszpańskiego zrodził się dynamiczny ruch katechetyczny, który w efekcie prac przyniósł nowe plany firmowane przez Komisję Episkopatu

do spraw Katechezy. Założenia tych planów wyrastały z ducha Ewangelii oraz uwzględniały nową, historycznie uwarunkowaną, sytuację społeczeństwa hiszpańskiego.

W planie działania z lat 1978—81 czytamy: „Bogactwo i żywotność odnowy katechetycznej w Kościele hiszpańskim w okresie posoborowym były nadzwyczajne. Ruch katechetyczny był jakby głównym nurtem rzeki, który zasilają różne prądy: odnowa biblijna, teologiczna i liturgiczna, nowe kierunki pedagogiczne, osiągnięcia nauk humanistycznych, implikacje społecznego i politycznego zaangażowania chrześcijańskiego, ruch wspólnot podstawowych... Oczywiście wpływ owych sektorów na odnowę katechezy był wielki; zabrakło jednak wystarczającego czasu na głębszą asymilację i obopólne ubogacenie”.

Poczynając od r. 1978 Komisja Episkopatu do spraw nauczania i katechezy układa trzyletnie plany działania, które nadają priorytet najważniejszym problemom, jakimi powinna zająć się katecheza. Od tamtej pory opracowano cztery takie plany, a w toku przygotowania jest plan na lata 1990—93.

3. Plan działania 1978—81 — wychowanie do wspólnoty

Jakie zauważono w dawnym czasie problemy i trudności, na które katecheza powinna była odpowiedzieć?

W latach 1978—81 w Hiszpanii dochodzi do głosu tendencja przekształcenia nauczania religii w szkole w nauczanie kultury religijnej. Należało zatem określić, na czym ma polegać nauczanie religii w szkole w związku z uświadomieniem sobie, że odpowiedzialną za katechezę jest przede wszystkim wspólnota chrześcijańska — parafia.

Wraz z pojawieniem się w niektórych środowiskach katechezy antropologicznej, której celem było jedynie podjęcie niektórych ważnych problemów dla człowieka, Synod (1977) opowiedział się za katechezą organiczną i systematyczną. Było to nowe wezwanie, które stało się przed katechezą.

Wreszcie zmiany polityczne i społeczne w Hiszpanii przyczyniły się do tego, że katecheza mogła skoncentrować się bardziej na wymiarze religijno-kościelnym, i skupić się na wszystkich istotnych wymiarach orędzia chrześcijańskiego.

Jaki postawiono zatem cel główny i cele szczegółowe w Planie działania 1978—81?

Komisja Episkopatu do spraw Nauczania i Katechezy zaproponowała jako cel główny trzylecia 1978—81: *Katechezę wychodzącą od wspólnoty i dla wspólnoty*. Ten główny cel określały cztery cele szczegółowe: należało odzyskać sens eklezjalny katechezy, rozwijać katechezę tworzącą wspólnotę; starano się, aby katecheza pomagała osiągnąć tożsamość chrześcijańską; dążono do tego, aby katecheza stała się wierną Bogu i wierną człowiekowi; wreszcie katechezę zaczęto pojmować jako proces ciągły, nadając priorytet katechezie dorosłych o charakterze katechumenalnym.

Ważniejsze wydarzenia związane z Planem 1978—81

Przed wszystkim powstał w tym czasie dokument Episkopatu Hiszpańskiego pt: *Orientacje duszpasterskie w nauczaniu religii w szkołach* (*Orientaciones pastorales sobre la enseñanza religiosa escolar*) [VI 1979]. W dokumencie tym umiejscowiono katechezę we wspólnocie chrześcijańskiej oraz wyjaśniono zadanie szkoły, która powinna była stać się również miejscem ewangelizacji. Nie oznaczało to zredukowania nauczania religii w szkole i samego wychowania katolickiego do zwykłej informacji z dziedziny kultury. W omawianym dokumencie biskupi określali cechy charakterystyczne nauczania religii w szkole i wskazywali na jego komplementarność w stosunku do katechezy przeprowadzanej przy Kościele.

W tym czasie (październik 1979) w Rzymie opublikowano adhortację apostołską *Catechesi tradendae*, która pomagała w zintegrowaniu i polaryzacji niektórych sektorów katechezy hiszpańskiej.

4. Plan działania 1981—84 — osiągnięcia i niepokoje

Oceniając poprzedni trzyletni plan działania biskupi hiszpańscy stwierdzili wzrost wymiaru wspólnotowego katechezy, pozytywny wpływ na katechezę hiszpańską *Ogólnej instrukcji katechetycznej*, pogłębienie się koncepcji katechezy jako procesu ciągłego, bogactwo odnowy metodycznej, rozwijanie się katechezy dorosłych w stylu katechumenalnym.

Probleмами owartymi do rozwiązania pozostały:

- pogłębiający się proces sekularyzacji;
- konieczność refleksji nad specyfiką katechezy;
- refleksja nad eklezjalnością katechezy;
- powolność wprowadzania w praktykę proponowanych linii odnowionej katechezy.

Jaki przyświecał cel główny i cele szczegółowe w *Planie działania 1981—84*?

Zważywszy na to, co zostało powiedziane wyżej, na lata 1981—84 zdecydowano się **podtrzymać ten sam cel główny** co w poprzednim planie: „Katechezę pochodzącą ze wspólnoty, we wspólnocie i dla wspólnoty chrześcijańskiej”. Ten cel konkretyzowano w celach szczegółowych:

Dążono mianowicie do odkrycia właściwego charakteru katechezy i jej pierwszorzędного znaczenia w posłannictwie i życiu Kościoła. Chodziło o właściwe umiejscowienie katechezy w rozległym polu ewangelizacji.

Starano się **popierać katechezę** wychowując do tożsamości chrześcijańskiej. Wśród elementów integrujących tę tożsamość wyróżniano: oddawanie czci Jezusowi Chrystusowi; życie we wspólnocie Kościoła, do którego wchodzimy przez chrzest; życie według cnót ewangelicznych i dawanie świadectwa wiary; umiejscowienie życia w świecie pluralistycznym w różnych kulturach i filozofiach życia; wzmacnianie i tworzenie środowiska wspólnot (*espacio comunitario*), aby katechizowani mogli włączać się w życie Kościoła lokalnego; **pojmowanie katechezy jako procesu stałego** ze szczególną uwagą skierowaną na dorosłych.

Zabiegano o nowe rzesze katechetów i troszczono się o już działających. Czytamy między innymi w *Planie 1981—84*: „Zdaniem parafii i różnych wspólnot jest promowanie, spośród członków wspólnoty, grup katechetów, którzy z dojrzałą wiarą podejmą tę posługę i jej różne zadania” (*Plan działania 1981—84*, n. 74).

Ważniejsze działania związane z *Planem 1981—84*

Owoce poszukiwań i refleksji katechetycznej tego okresu była publikacja orientacji duszpasterskich dla katechezy w Hiszpanii pod tytułem: *Katecheza wspólnoty* — luty 1983 (*La catequesis de la comunidad*). Dokument ten podejmował rozmaite problemy związane z odnową katechezy hiszpańskiej. W sposób szczególny umiejscawiał katechezę z misji ewangelizacyjnej Kościoła. Określał właściwy charakter katechezy oraz cechy tożsamości chrześcijańskiej. Wyjaśniał pedagogię i elementy procesu katechetycznego. Rozwijał aspekt wspólnotowy katechezy oraz ustalał elementy organizacji katechetycznej w Kościele lokalnym.

W tym czasie opublikowano również następujące katechizmy:

Padre nuestro (Ojciec nasz) — przeznaczony do pobudzenia religijnego dzieci;

Jesús es el Señor (Jezus jest Panem) — podejmujący problemy inicjacji chrześcijańskiej dzieci.

Jeśli chodzi o strukturę organizacyjną katechezy, to należy podkreślić powstanie Katechetycznych Ekip Regionalnych, których zadaniem było m. in.

przystosowywanie celów i linii działania katechetycznego do poszczególnych regionów i miejsc. W niektórych przypadkach ekipy te opracowywały materiały komplementarne do katechizmów wspólnoty.

5. Plan działania 1984—87 — istotne problemy

Od roku 1985 obserwuje się w Hiszpanii gwałtowne przemiany kulturowe i polityczne. Do zmian kulturowych, które sięgają bardzo głęboko zaliczyć można zmianę mentalności, poglądów i hierarchii wartości u ludzi. Wśród wartości stanowiących podstawę kultury dominującej dziś w Hiszpanii jedne są zgodne z Ewangelią (poczucie sprawiedliwości, promocja społeczna, prawa człowieka), inne natomiast znajdują się w otwartej opozycji do Ewangelii (agnostycyzm, hedonizm, laickość).

Ten kontekst kulturowy stanowi wyzwanie dla Kościoła do dania odpowiedzi na powstające problemy sekularyzacji. Coraz bardziej rodzi się potrzeba ugruntowania świadomości tożsamości chrześcijańskiej i uczynienia opcji na rzecz ewangelizacji kultury.

W programie duszpasterstwa biskupów na lata 1984—87 czytamy: „W rodzinie, w parafii, we wspólnotach zakonnych i różnych grupach, w ruchach i stowarzyszeniach, w szkole i tam, gdzie to jest możliwe, konieczną rzeczą jest, aby cała wspólnota chrześcijańska poparła katechezę w jej różnych wymiarach: całościową formację religijną dzieci, młodzieży i dorosłych” (*Plan duszpasterski Konferencji Episkopatu Hiszpańskiego*, n. 32).

Cel główny i cele szczegółowe w Planie działania 1984—87.

Komisja Episkopatu do spraw Nauczania i Katechezy określa cel główny na lata 1984—87. Ma nim być: *Katecheza dla ewangelizującej wspólnoty chrześcijańskiej w dzisiejszym świecie* (*Catequesis para una comunidad eclesial evangelizadora en el mundo de hoy*). Cel ten konkretyzuje w celach szczegółowych, stwierdzając, że należy: popierać katechezę wychowującą do tożsamości chrześcijańskiej; proponować katechezę obejmującą różne etapy życia człowieka z katechezą dorosłych na pierwszym miejscu; wzmacniać katechezę tworzącą „obszary wspólnoty”, w których wychowuje się do eklezjalnego wymiaru wiary. Katecheza powinna stwarzać impuls do podejmowania katechezy dla wspólnoty ewangelizującej w dzisiejszym świecie. Wspólnota ta ma być otwarta na słuchanie Słowa i wrażliwa na znaki czasów, powinna mieć na względzie dzisiejszego człowieka i charakteryzować się rysem misyjnym. Wreszcie postulowano troskę o nowych katechetów, dojrzałych chrześcijan z ukazaniem ich funkcji w Kościele (jest to kontynuacja założeń poprzedniego planu działania).

Ważniejsze inicjatywy podejmowane w związku z Planem działania 1984—87

Owoce pracy i poszukiwań tego okresu były dwa dokumenty o wielkim znaczeniu dla katechezy: *Katecheta i jego formacja* (*El catequista y su formación*) (IX 1985) — dokument ukazujący orientacje duszpasterskie dotyczące formacji i tożsamości katechezy; *Kapłan i wychowanie* (*El sacerdote y la educación*) (I 1987) — wskazania pastoralne odnośnie kapłanów zaangażowanych w proces wychowania.

W kwietniu 1986 odbył się w Madrycie Narodowy Kongres Katechetów, który zajął się sprawami powołania, misji i formacji katechetów. Oblicza się, że w tym okresie w Hiszpanii w pracę katechetyczną zaangażowanych było 230 tys. katechetów.

Konferencja Episkopatu opublikowała trzeci katechizm: *Esta es nuestra fe. Esta es la fe de la Iglesia* (*Taka jest nasza wiara. Taka jest wiara Kościoła*).

Należy także wspomnieć o utworzeniu ekipy międzydiecezjalnej katechetów, która współpracując z Narodowym Sekretariatem Katechetycznym nie tylko wypracowuje plany działania, lecz także formę i sposób przekazywania orientacji powstałych „na górze” katechetom pracującym w terenie.

6. Plan działania 1987—90 — ewangelizacja kultury

Biskupi hiszpańscy są przekonani, że zdanie Pawła VI: „Rozdział między Ewangelią i kulturą jest bez wątpienia dramatem naszych czasów” (EN 20), urzeczywistnia się w Hiszpanii. Wspólne prace Kościoła w poprzednim trzechleciu ujawniły konieczność ewangelizacji kultury, dlatego celem planu pastoralnego na lata 1987—90 stało się: „Głosić Jezusa Chrystusa w czynach i słowach”. Jego sformułowanie było także uwarunkowane odkryciem dwu faktów: istnienia tzw. oddalonych oraz trudności w zaszczepieniu ducha misyjnego wśród katechizowanych.

Cel główny i cele szczegółowe w Planie działania 1987—90

Komisja Episkopatu do spraw Nauczania i Katechezy określa w Planie 1987—90 cel główny hasłem: „Katecheza, która przygotowuje do głoszenia Jezusa Chrystusa w naszym świecie poprzez czyny i słowa” (*Una catechesis que prepare para anunciar a Jesucristo en nuestro mundo con obras y palabras*). Cel ten rozwija w 14 punktach celów szczegółowych. Oto niektóre z nich:

a) ugruntowanie katechezy w każdej wspólnotie chrześcijańskiej; b) uświadomienie, że w naszym kontekście społeczno-kulturowym konieczną rzeczą jest realizowanie pierwszego głoszenia Ewangelii tym, którzy żyją na marginesie życia chrześcijańskiego (EN 52), oraz katechezy o charakterze misyjnym (CT 19); c) uświadomienie, że katechizowanie dzieci jest procesem wychowania do wiary, a nie tylko przygotowaniem do sakramentów; d) popieranie katechezy rodzinnej włączającej rodziców w proces katechetyczny dzieci; e) odnowienie katechezy młodzieży i katechezy dorosłych.

Ważniejsze działania w związku z Planem 1987—90.

W omawianym okresie odbyły się XXI, XXII i XXIII Narodowe Dni diecezjalnych delegatów do spraw katechezy. Głównym tematem łączącym owe spotkania była: *Katecheza w sytuacji misyjnej*. W poszczególnych latach zajęto się następującymi problemami: a) badano, o ile katecheza dzieci, młodzieży i dorosłych przygotowuje do dawania świadectwa Chrystusowi dzisiaj (rok 1988); b) próbowano ocenić katechezę o wymiarze misyjnym realizowaną z chrześcijanami ochrzczonymi, lecz oddalonymi od wiary. Chodziło o katechezę zwaną: „misyjną” (rok 1989); c) starano się ocenić stopień przygotowania katechetów w aspekcie misyjnym (rok 1990).

Sekcja katechezy dorosłych przy Narodowym Sekretariacie Katechetycznym przygotowała dokument: *Orientacje pastoralne o katechezie dorosłych*. Również sekcja katechezy młodzieżowej opracowała orientacje pastoralne dotyczące katechezy młodzieży.

7. Plan pastoralny 1990—93

Konferencja Episkopatu Hiszpańskiego na lata 1990—93 proponuje następujący cel: „Pobudzić do nowej ewangelizacji”. Już w 1985 biskupi pisali: „obecny czas w naszych kościołach musi być czasem ewangelizacji” (*Świadkowie Boga żywego*, n. 53). Obecnie biskupi stwierdzają, że „nie możemy nie zdawać sobie sprawy z osłabienia wiary w konkretnych zachowaniach wielu ochrzczonych, z pojawienia się mniejszości, które bardziej lub mniej świa-

domie, odstępują od wiary chrześcijańskiej. Wiara przestaje być centrum inspirującym i jednoczącym ich życie. Jesteśmy świadomi, że to odstępowanie od przekonań chrześcijańskich tylu osób uwarunkowane jest wzrastającą dechrystianizacją kultury, środowisk społecznych, a także pryncypiów i instytucji kierujących życiem zbiorowym" (*Plan pastoralny 1990—93*).

Plany na przyszłość

Ze swej strony Komisja Episkopatu do spraw nauczania i katechezy pragnie działać w dwóch uzupełniających się kierunkach:

1) ustalać ramy inicjacji chrześcijańskiej, w których zostanie usytuowana katecheza. Chodzi tu o ustalenie punktu odniesienia jednoczącego i koordynującego różne działania rozwijające proces inicjacji chrześcijańskiej. Trzeba sobie także zdawać sprawę z faktu istnienia ludzi oddalonych od Kościoła, do których należy skierować katechezę. Jest to tzw. katecheza misyjna z ludźmi oddalonymi od Kościoła, która charakteryzuje się przyjęciem, towarzyszeniem i pierwszym wychowaniem człowieka, do którego dotarło głoszenie Ewangelii. To pierwsze zetknięcie się „oddalonego” z Dobrą Nowiną wzbudza w nim pragnienie poznania Jezusa i życia zgodnego z zasadami Ewangelii. Następuje potem proces właściwej inicjacji chrześcijańskiej lub w przypadku dorosłych reinicjacji chrześcijańskiej zgodnie z rytmem katechetycznym katechumenatu.

2) Drugim kierunkiem działania jest popieranie i pobudzanie formacji katechetów ze świadomością misyjną. Problem ten doszedł także do głosu z całą ostrością podczas prac Kongresu Ekipy Katechetycznej w Madrycie w r. 1990.

ks. Andrzej Hajduk SJ, Warszawa—Kraków